

le mahtuvat hyvin kaikki ne sodat, joita vuonna 1918 Suomessa käytiin. Mukaan mahtuu myös se ”vapausota-kansalaisota”, jota Talonen Matti Klingeen viitaten pitää parempana. Kun mukaan otetaan kansainvälinen vertaileva sisällissotatutkimus, voi havaita, että sisällissodan käsite ei Suomessakaan sulje pois sitä tosiasiaa, että tapahtumissa oli mukana kansainvälisiä ja ulkopoliittisia ulottuvuuksia. Näin sisällissodissa on tapana aina olla.

ILKKA HUHTA
DOS., JOENSUU

JUHA SILTALA

Sisällissodan psykohistoria. Otava. Helsinki 2009. 621 s.

Kirjassaan *The emotional Life of Nations* (2002) amerikkalainen psykohistorioitsija Lloyd deMause kertoo, kuinka hän perehdytti opiskelijoitaan psykohistoriaan. Heidän tuli etsiä sanomalehtien kolumneista ja presidentin pitämistä puheista tunnesanoja ja kielikuvia. Poliittisten pilakuvien tulkinta kuului niin ikään kurssin sisältöön. Historiallinen ilmiö ja poliittinen päätöksenteko jäsenyivätkin siten eri tavalla kuin yksityiskohtaisessa tapahtumahistoriassa. Yhtäältä esiin nousivat kansakunnan ja yksilöiden irrationaaliset toiveet ja pelot. Toisaalta juuri mielikuvien irrationaalisuuden havaitseminen teki ihmisten käyttäytymisestä rationaalista.

Amerikkalainen psykohistoria on keskittynyt selvittämään muun muassa kysymystä, mikä on ollut lapsuuden kokemushistorian osuus ja merkitys yksittäisen presidentin harjoittamassa käytännön politiikassa. Kyseisissä tutkimuksissa anakronismin, spekulatiivisuuden ja reduktionismin houkutukset ovat ilmeiset. Suomalaisen psykohistorian näkyvimpiä edustajia Juha Silta-

lan eduksi on mainittava, että yhdysvaltalaisiin kollegoihinsa verrattuna hän on omilla aiheenvalinnoillaan ja jatkuvalla metodologisella itsekritiikillään pyrkinyt selvittämään psykologisen selitysmallin vahvuuksia ja heikkouksia.

Siltalan uusin tutkimus on päättöosana hänen 1980-luvun lopulla hahmottelemaansa projektia suomalaisen ahdistuksen solmukohdista. Aiemmin ilmestyneet tutkimukset ovat käsitelleet 1800-luvun alkupuolen uskonnollisia herätyksiä (*Suomalainen ahdistus*, 1992), nykyajan miesten häpeää (*Miehen kunnia*, 1994) ja 1800-luvun jälkipuoliskon kansallista herätystä (*Valkoisen äidin pojat*, 1999).

Sisällissodan psykohistoria keskittyy paljon käsiteltyyn aiheeseen. Silti hänen teoksensa on painava ja erittäin mielenkiintoinen lisä tuttuun teemaan. Syynä on nimenomaan Siltalan käyttämä psykohistoriallinen tutkimusote, jo julkaisutun tutkimuskirjallisuuden sekä primaariaineiston uudelleenluenta ja -tulkinta. Hänen tavoitteensa on ollut käsitellä mielen mekanismeja ja ryhmäkäyttäytymisen periaatteita. Toisessa yhteydessä Siltala on määritellyt psykohistorian tarkoitettavan ”yhteiskunta- ja kulttuuritutkimuksen herkistymistä kokemusrakenteiden kerrostuneisuudelle ja kokemusten välittymiselle tunneldattujen fantasioiden kautta” (*Psykohistorian metodologisia kysymyksiä*, <http://www.valt.helsinki.fi/staff/jproos/siltmet.htm>, luettu 21.10.2009).

Sisällissodan yhteydessä syntynyt materiaali tarjoaa kiitollista aineistoa kerrostuneisuuden tulkinnaalle. Tapahtumien toimintakaavat, käytetyt väkivaltaiset kieli- ja mielikuvat saavat Siltalan käsittelyssä ymmärrettävän tulkinnan. *Valkoisen äidin pojat* -tutkimus oli ladattu raskailla teorioilla ja massiivisella lähdeaineistolla. Saamaansa kritiikkiä Siltala työstää käsiillä olevassa teoksessa.

Edelleen lähdeaineisto on laaja ja sen läpikäyminen kirjan sivuilla ja viitteissä yksityiskohtaista. Toi-

saalta Siltalan teksti on vakuuttavaa ja lopputuloksena on hallittu ja mietitty kokonaisuus. Nyt hän pyrkii paremmin huomioimaan myös ne lukijat, jotka eivät ole sisäistäneet kaikkia esiteltyjä psykoanalyttisiä teorioita. Vaikka puolusteleva sävy paikoin jopa häiritsee, uusi tutkimus on helpommin luettavissa ja omaksuttavissa. Lukemisen haasteellisuus ei tällä kertaa johdu niinkään kirjoittajasta ja hänen teoreettisista lähtökohdistaan kuin aiheen painavuudesta. Tämän kirjan kauhukuvat eivät jätä lukijaansa aivan heti rauhaan.

Ensimmäisessä luvussa Siltala kuvaa kronologisesti vuoden 1917 tapahtumia ja sitä, kuinka tunnelmat vähitellen kiristyi. Luku on ehdottoman tärkeä sisällissodan synnyn ymmärtämisessä. Kyseessä ei ollut kaksi valmista hyvän ja pahan puoluetta, selkeärajaisia toimijaa, jotka uhraajina ja uhreina astuivat näyttämölle. Siltala käy läpi tapahtumia päivä päivältä ja osoittaa, kuinka sota oli seurausta yhteiskunnan rakenteellisten ongelmien nopeasta politisoitumisesta ja yrityksestä murtaa ylilatautunut poliittinen umpikuja. Päätöksenteko oli molemmille osapuolille vaikeata. Vastuunpakoilu johti tilanteiden kärjistymisiin, joista oli vaikea perääntyä. Saavutettujen etujen vaarantaminen saa Siltalan mukaan molemmat osapuolet toimimaan oikosulunkaltaisesti. Vuoden aikana edistysuskokset idealistit ja pasifistiset siviilit loivat toisistaan valko- ja punakaartilaisia sotilaita.

Seuraavat neljä lukua sisältävät vahvoja kieli- ja fantasiakuvia, joiden kautta rintamalinjat muodostuivat. Lähteiden mukaan porvarit olivat mahakkaita verenimijöitä ja sosialistit puolestaan uhmakkaita lapsia, jotka halusivat leikkiä aikuisten tavaroilla. Kuudes luku käsittelee nuorten poikien roolia sodassa. Rintamalla kaatuneet sankarinuoret olivat romanttinen ideaali siitä, millainen kansakunta ja ihminen saattaisivat eheimmillään olla. Esille nousee myös tiettyjen pap-

pien osuus uhripojan ihannekuva luotaessa. Siltala muistuttaa siitä, kuinka vielä jatkosodan aikaanakin luterilaiset teologit joutuivat argumentoimaan sitä epäkristillistä ajatusta vastaan, jossa sotasankarien urotyöt vertautuivat Kristuksen lunnastavaan ja vapahtavaan työhön.

Alkuperäisessä tutkimussuunnitelmassaan Juha Siltala oli kuvitellut punaisten puolella sotineiden naisten roolin tärkeäksi valkoisten mielikuvissa. Aineiston lopullinen läpikäyminen ei vahvistanut tätä oletusta. Kirja sisältää kuitenkin lyhyen katsauksen teemaan. Luvussa kahdeksan Siltala käsittelee sodan jälkihoitoa ja sitä, kuinka mielikuvat palautuivat vähitellen vastapuolesta omaan itseän.

Kirjan pääluvut ovat vankkaa historian tutkimusta ja lepäävät laajan lähteaineiston ja tutkimuskirjallisuuden varassa. Johdantoluku ja lankoja yhteen sitova viimeinen luku perustelevat *Sisällissodan psykohistorian* tarpeellisuuden sekä tuovat käsitellyt teemat nykypäivään. Kyseisissä luvuissa Juha Siltala osoittaa jälleen kerran kyntensä terävänä yhteiskunta-analyytikkona. Konfrontaation ja pahan ulkoistaminen, kollektiiviset identiteetit vihan ja syyllisyyden säilöjinä sekä ihmisyyteen sisältyvä kaksijakoisuus ovat teemoja, jotka ovat jatkuvasti ajankohtaisia ja myös teologisesti mielenkiintoisia kysymyksiä.

Siltalan lähestymistapa auttaa käsittelemään molempia sotivia osapuolia tasapuolisesti. Sodan syntyhistoriassa hän keskittyy enemmän punaisten toimintaan, valkoiset saavat suuremman roolin sotatoimien ja sen jälkiselvittelyjen käsittelyssä. Siltala onnistuu varsin hyvin tavoitteessaan ”välttää suomasta tekstinkuluttajalle sitä tyydytystä, että tätä kirjaa voitaisiin lukea oman nykyidentiteetin oikeutuksena taikka oikeutuksen kieltämisenä”.

Sisällissodan molemmat osapuolet olivat Siltalan mukaan materialistisia ja aggressiivisia, mutta samanaikaisesti sekä punaisilla että valkoisilla oli myös oikeu-

tetut tavoitteet: ihmisoikeudet ja itsenäisyys. Tämän kaksijakoisuuden myöntäminen ja vastuunotto omista teoista avaavat näköaloja niin historian kuin nykyisyydenkin paljon pienempiin vastakkainasetteluihin.

HANNU SUNI
TEOL.TRI, KIRKKONUMMI

**PERTTI HAAPALA &
TUOMAS HOPPU (TOIM.)**
Sisällissodan pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY 2009. 502 s.

Suomen sisällissodasta on julkaistu paljon tutkimusta ja kirjallisuutta, mutta varsinainen kokonaisuus siitä on puuttunut. *Sisällissodan pikkujättiläinen* vastaa tähän tarpeeseen. Se kokoaa samoihin kansiin laajan ja monipuolisen joukon eri asiantuntijoiden artikkeleita, jotka käsittelevät sotaa monesta näkökulmasta sekä pyrkii selittämään ja kuvaamaan sisällissotaa puolueettomasti ja tuoreella tavalla. Teos on kokonaisuus: se ei kuitenkaan tarjoa lukijalle valmista, yhtä ainoaa kuvaa sodasta, vaan avaa näkökulmia 27 artikkelin ja tietolaatikon välityksellä, joiden avulla lukija voi itse rakentaa kokonaiskuvan.

Kirjan tavoitteena on antaa tiivistä, mutta riittävä kuvaus kevään 1918 tapahtumista. Tämä tavoite toteutuikin. Pääpaino on sodan päätapauksilla ja sodan lopputuloksen kannalta olennaisissa asioissa, vaikkakin teos sisältää myös runsaasti muita mielenkiintoisia näkökulmia, jotka ovat aiemmin jääneet vähemmälle huomiolle. Tekijät ovat jättäneet käsittelyn ulkopuolelle kansainvälisen politiikan vaikutukset ja paikalliset erityispiirteet. Aiheen laajuuden huomioon ottaen rajaus on varsin perusteltu.

Rakenteellisesti *Sisällissodan pikkujättiläinen* jakautuu neljään päälukuun, jotka sisältävät useita artikkeleita. Ensimmäisessä luvussa kuvataan suomalaista yhteiskuntaa ennen sotaa ja pohditaan yhteiskunnan muutosta ja sodan syytä. Toisessa luvussa keskeiset sotatapahtumat käsitellään kronologisesti sodan puhkeamisesta valkoisten voittoon. Kolmannessa luvussa keskitytään rintaman ulkopuolella tapahtuneisiin asioihin, jotka vaikuttivat siviileihin ja olivat usein traagisempia kuin tapahtumat rintamalla. Keskiössä tässä luvussa ovat siviilihallinto, terrori, hautaamiset, vankileirit sekä naisten ja lasten kokemukset sodasta. Neljäs pääluku käsittelee sodan vaikutuksia ja seurauksia. Pääpaino on vankien ja orpojen kohtalossa sekä taloudellisissa ja poliittisissa kysymyksissä. Lisäksi artikkeleissa pohditaan, miten Suomesta sodan seurauksena tuli demokraattinen ja itsenäinen tasavalta, tai saiko sota kuitenkin ”onnellisen” lopun ja miksi tärkeiden uudistusten toteutuminen vaati sodan. Kirjan viimeinen osa kuvaa myös sodan jälkivaikutusta, joka näkyy muun muassa muistoissa, lauluissa ja kirjallisuudessa, ja pohtii sitä, miksi vuotta 1918 ei ole unohdettu.

Kirjan liitteisiin on koottu erinomainen kronologia sodan ja politiikan tapahtumista vuonna 1918. Kronologia auttaa jäsentämään artikkeleita osaksi kokonaisuutta. Lisäksi liitteissä on luettelo sisällissotaa käsittelevistä kaunokirjallisista teoksista. Sen sijaan tutkimuskirjallisuudesta lukijalle annetaan ainoastaan artikkeleiden kirjallisuusluettelot, joista osa on hyvinkin suppeita. Kokonaisuuden kannalta olisi ollut linjakasta koota kirjan loppuun yhteen käytetty tutkimuskirjallisuus.

Sisällissodan pikkujättiläisessä kirkon näkökulmaa käsitellään hyvin vähän. Kirjassa on silti kaksi artikkelia ja yksi tietolaatikko, jotka kiinnostanevat sisältönsä puolesta erityisesti teologeja. Ne ovat Ilkka Huhdan laatima tietolaatikko kir-